

ДИНАМІКА СПІВВІДНОШЕННЯ РИНКОВОГО І ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ

При переході до сучасних ринкових відносин виникає потреба у глибокому теоретичному аналізі та осмисленні особливостей як цивілізованої ринкової системи, так і вітчизняної специфіки руху до повноцінного ринку.

Проблема обґрунтування місця і ролі держави для формування соціально орієнтованої ринкової економіки за цих умов набуває першочергової ваги. При цьому важливо переосмислити через призму національної специфіки державного процесу становлення ринку й досвід його використання в інших країнах, у тому числі — в державах з перехідною економікою. Це, у свою чергу, передбачає аналіз співвідношення ринкового самоуправління і державного регулювання економіки.

На жаль, рівень теоретичних досліджень державного регулювання економіки не відповідає сучасним вимогам, зокрема і в Україні.

Вагомий внесок у розробку як загальнометодологічних, так і окремих аспектів теорії державного регулювання внесли С. Аптекар, Д. Богиня, В. Братишко, А. Ващишин, О. Гальчинський, В. Геєць, А. Гош, А. Гриценко, Г. Губерна, М. Гуревичов, Л. Дмитриченко, М. Долишній, М. Козоріз, В. Кредісов, І. Лукінов, І. Михасюк, С. Мочерний, О. Оболенський, Б. Панасюк, Б. Пасхавер, А. Покритан, І. Сорока, М. Чумаченко, А. Чухно та інші.

Вітчизняні та зарубіжні вчені здійснили суттєвий внесок у теоретичні основи державного регулювання економіки, проте щодо стану динаміки співвідношення ринкового самоуправління й державного регулювання економіки, необхідності вдосконалення класифікації етапів державного регулювання економіки в системі господарського механізму з виділенням у неї нового етапу — перехідної економіки — досліджувана проблема до теперішнього часу не розглядалася.

Метою статті є дослідження державного регулювання економіки в системі господарського механізму, оцінка співвідношення ринкового самоуправління і державного регулювання національної економіки.

Нами, на відміну від інших авторів, передбачається вдосконалити класифікацію етапів державного регулювання економіки в системі господарського механізму з виділенням у неї нового етапу — перехідної економіки.

Історія державного регулювання економіки в системі господарського механізму розглядає роль держави в економіці простого товарного господарства, економічну поведінку держави в умовах «вільного» домонополістичного ринку, співвідношення держави й ринку в сучасному цивілізованому суспільстві. Вперше така класифікація етапів державного регулювання економіки була наведена Л. Дмитриченко [1, с. 26].

Історія не знає періодів повної нейтральності держави стосовно економіки. У сучасному капіталістичному суспільстві державна економічна політика обґрунтовується різними напрямками економічної теорії.

На думку академіка І. Лукінова, «країни з високорозвиненою ринковою економікою накопичили величезний досвід формування і функціонування нової, більш складної й ефективної системи державного регулювання, використовуючи одночасно і трансформований ринковий механізм. Державна економічна політика базується на органічному поєднанні й оптимізації державних і ринкових регуляторів» [2].

Як відзначає М. Камишанська, «наприкінці 70-х років минулого століття позиції державного підприємства в більшості розвинутих країн погіршилися. Об'єктивних причин цьому щонайменше три. По-перше, стрімкий розвиток НТР вимагав переглянути позиції державного сектора. По-друге, вибухнули енергетична, сировинна, валютно-фінансова кризи. По-третє, ледве чи не критичного обсягу досягли масштаби нагромадження капіталу. Відбулася серйозна переоцінка місця і ролі державної власності і державного підприємництва в економіці» [3, с. 32–33].

Як відзначає В. Б. Студенцов, «на сучасному етапі під впливом об'єктивних потреб соціально-економічного розвитку і суб'єктивних факторів домінує тенденція до розширення сфери приватного підприємництва і звуження сфери державного» [4, с. 26].

Оцінити значення і масштаби державного сектора економіки ряду економічно розвинутих країн можна за допомогою інформації, що міститься в табл. 1.

«Свобода підприємницької поведінки», за твердженням С. Мочерного, була характерною для ринкової економіки, яка зазнала остаточного краху під час світової кризи 1929–1933 рр.: «Після неї, — на

Таблиця 1. Частка держави в деяких галузях економіки окремих країн на початку 90-х років XX ст. [4, с. 27]

(відсотків)

Країна	Чорна металургія	Судобудівництво	Автомобілебудівництво	Нафтовидобуток і переробка	Вугільна та добувна	Залізничний транспорт	Авіатранспорт	Електроенергетика	Газопостачання	Поштовий зв'язок	Телефонний зв'язок	Банківська діяльність
США	0	0	0	0	0	*	—	...	...	100	0	0
Японія	0	0	0	0	0	66	0	0	0	100	46	**
Німеччина	0	25	0	0	...	100	60	...	0	100	100	...
Франція	100	...	40	...	100	100	100	100	100	100	100	...
Італія	60	...	...	...	...	100	75	75	80	100	100	40
Великобританія	0	0	0	25	100	10	0	40	0	100	20	0
Канада	0	0	0	...	0	75	0	100	0	100	100	**
Швеція	40	75	0	...	...	100	39	...	...	100	100	...
Іспанія	60	90	10	50	50	100	100	30	100	100	100	12
Голландія	14	...	70	...	...	100	39	...	...	100	0	...
Австрія	100	...	...	85	100	100	52	50	100	100	100	10
Австралія	0	0	0	0	0	100	75	100	0	100	100	...

... дані відсутні.

* Федеральному уряду належала залізниця «Амтрак».

** Ошадні банки і кредитні інститути були напівдержавними.

Його думку, — двома найважливішими ознаками на вищій стадії капіталізму стають державна власність та державне регулювання. З погляду господарського механізму це означає, що замість ринкових важелів регулювання відбувається їх поєднання з державним регулюванням» [5, с. 97].

Розвиток економічної незалежності України відбувається в умовах розробки та запровадження нової політичної системи, інституціональної реформи державного механізму, переходу економіки до ринкових відносин.

В умовах переходу від централізовано керованої економіки до економіки, що функціонує на ринкових засадах, винятково важливу роль відіграє сполучення централізованого державного регулювання економіки й ринкового самоврядування. У цьому змісті якість управління й на макроекономічному, й на мікроекономічному рівнях визначається ступенем, мірою, в якій держава зберігає за собою функції керування економікою й у якій передає їхнім механізмам ринкового саморегулювання на основі попиту, пропозиції, цін, ставок кредитного й депозитного відсотка, валютного курсу, норм прибутку, що формуються на вільному ринку товарів, послуг, праці.

На думку професора Г. К. Губерної, «установити точну міру взаємодії економіки й держави, ринку й держави неможливо. Це визначається конкретними історичними й іншими умовами. Однак є загальний принцип, дотримання якого у взаємозв'язках ринку (економіки) і держави забезпечує раціональне функціонування всіх суспільних підрозділів й інститутів. Цей принцип говорить, те, що може робити й робить

в економіці ринок, не повинна робити держава. Держава стосовно економіки робить тільки те, що не може робити ринок» [6, с. 75–76].

Об'єктивна потреба переходу від командно-адміністративного державного управління до ринкового підприємницького самоуправління диктується незаперечними перевагами останнього. До таких переваг, наприклад, відносять, оптимальний розподіл ресурсів між господарськими сферами та галузями; високу адаптованість до мінливих умов; виховання «економічної людини»; оптимальне використання результатів НТР; свободу підприємницької поведінки;

На думку В. Кредісова, наведений перелік «переваг» підприємницького самоуправління скоріше свідчить про намір авторів визначати ринок як абсолютну досконалість. Зокрема, спірним є твердження стосовно його здатності в оптимальному режимі розподіляти ресурси чи оптимально використовувати результати НТР [7, с. 96].

Академік І. Лукінов звертає увагу, що «ринок є могутнім засобом стимулювання розвитку товаровиробництва, науково-технічного і економічного прогресу. Він являє собою початкову і заключну фази відтворювального циклу, а також забезпечує загальний товарно-грошовий кругообіг. Без ринкової стадії взагалі немислимі відтворювальні процеси. Але справа ними не обмежується. Ринок виступає могутнім каталізатором послідовних оновлюючих процесів» [2].

На думку Л. Дмитриченко, «розвиток механізму саморегуляції забезпечується саме завдяки регулюючим функціям держави. Країни розвинутої ринкової економіки сприяють формуванню широ-

кої мережі так званих функціональних економічних систем, які й забезпечують дію механізму саморегуляції. Зрозуміло, що він досягається активною державною політикою, а тому навряд чи можна говорити про саморегуляцію як антипод державного регулювання. Тут очевидний нерозривний зв'язок — взаємозалежність, єдність державних регулюючих функцій, що призводять до формування вільного саморегулюючого ринку» [1, с. 33].

Що ж може ринок? Відповідь на це питання дала Г. К. Губерна: «Перше. Ринок перетворює господарство у сферу дійсного обслуговування споживача. Інша справа — хто споживач. Для ринку це байдуже. Він обслуговує будь-якого, але тільки з тих, хто платить гроші. Друге. Ринок стимулює скорочення витрат виробництва. Третя можливість ринку — стимулювання науково-технічного прогресу й росту якості робочої сили, її кваліфікації, утворення, культури. Четверте. Ринок стимулює творчість, його становлення й розвиток, а отже, і розвиток самої людини. П'яте. Ринковий механізм погоджує інтереси: продати можу тільки те, що потрібно конкретно комусь, отже, зробити повинен тільки те, що можу продати; купити можу тільки те, що хочу й можу. Шосте. Своїм демократизмом й «ненаситністю» ринок знімає всі й усілякі перешкоди на шляху економічного розвитку, споруджені або споруджувані державою, міжнародними, міжстановчими, іншими політичними й соціальними протиріччями. Ринок реалізує інтернаціональні економічні закони, не знаючи «ізмів», що не визнають національних традицій і забобонів, географічних особливостей. Сьоме. Ринок формує раціональну структуру господарства, таку, котра відповідає сформованій структурі суспільних потреб, ним заохочуваних і завдяки ним таких, що розвиваються через мікро пропорції — купівлю-продаж, здійснювані кожною людиною. Всі перераховані, але не вичерпані перерахуваннями можливості ринку реалізуються без зовнішнього впливу» [6, с. 76–82].

В. Кредісов звертає увагу на те, що «до переваг ринку насамперед необхідно віднести той безпосередній зв'язок, який складається між докладеними суб'єктами ринку зусиллями й отриманим результатом. Такий зв'язок стимулює ініціативу учасника ринкових відносин до пошуку нових засобів і способів задоволення суспільних потреб з тим, щоб отримати за це відповідну винагороду. До наступної переваги ринку потрібно віднести свободу вибору, яку мають як споживачі, так і підприємці. Ще одна перевага ринку — існуючий зв'язок між взятими суб'єктом ринку зобов'язаннями та його матеріальною відповідальністю за їх виконання. Можна сказати навіть більше — матеріальна відповідальність суб'єкта ринку є його «перепусткою» до ділового са-

моуправління. Саме наявність приватної ініціативи, зорієнтованої на досягнення власної вигоди через задоволення певних суспільних потреб, перебування самодіяльного підприємця у стані конкуренції за визнання суспільної корисності свого товару та послуг і матеріальна відповідальність суб'єктів ринку за свої зобов'язання, стають необхідними умовами для потенційного виникнення позитивних явищ у господарському житті суспільства. Тобто, названі переваги ринкового самоуправління підприємців перетворюються у рушійну силу його еволюції, який дав свою характеристику С. В. Мочерний. У свою чергу, господарський механізм, побудований на командно-адміністративному управлінні, не має ні першої, ні другої, ні третьої переваги. Отже, суть перехідної економіки полягає в еволюційному переростанні економічної системи централізованого командно-адміністративного управління в ринкове самоуправління з тим, щоб оволодіти названими перевагами. Якісна визначеність самоуправління залежить від його цільової зорієнтованості, від способу поєднання змісту та механізму реалізації його інтересів. Це ж саме можна сказати і про державне регулювання» [7, с. 97–98].

Як же на практиці діють механізми саморегуляції? «Механізм саморегуляції ринку через функціональні економічні системи реалізується на основі мобілізації так званих захисних факторів, що відновлюють порушену рівновагу. Ці «інструменти» саморегуляції вступають у дію негайно, як відповідна реакція на зміну ринкової ситуації, відновлюючи оптимальні умови конкуренції» [1, с. 33] — відзначає Л. Дмитриченко.

Функціональні економічні системи саморегуляції на макрорівні не вільні від держави, тому що їй належить останнє слово з питань законодавчого закріплення торговельних норм, і тому механізм державного регулювання й механізм ринкового саморегулювання діалектично єдині: «Процес формування функціональних економічних систем, що забезпечують ринкову саморегуляцію, також цілком залежить від самої держави. Функціональні економічні системи включають сукупність різних інститутів законодавчої й виконавчої влади, поєднують усякого роду асоціації, аналітичні й інформаційні центри» [1, с. 34].

При визначенні стратегії перехідної економіки треба виявити як переваги, так і недоліки ринкового самоуправління і державного регулювання економіки.

Роль держави в умовах ринкового самоуправління, на перший погляд, полягає в розробці загальних «правил гри» для суб'єктів національної економіки. Державне регулювання економіки, на думку О. Оболенського, потребує розвитку української державності, чіткого законодавчого, правового регулювання усіх соціально-економічних процесів;

становлення та розвитку соціального партнерства, відновлення довіри до держави, державного управління, розробки стратегії соціально-економічних перетворень у країні з чітким визначенням кінцевих цілей, пріоритетів та етапів [8, с. 2].

За твердженням В. Мандибури, «держава, що спирається на цивілізовані засади ринкового розвитку, повинна створити надійні економіко-правові умови, впровадити надійні економічні та правові механізми, застосування яких виключало будь-які можливості паразитування одних форм власності за рахунок утиснення, протиправного використання або загарбання інших» [9, с. 83].

Правова база перехідної економіки орієнтована на директивне, централізоване керівництво господарством, тому не відповідає новій ринковій моделі й новій ролі держави в ній. Виникла потреба не тільки її пристосування до нових умов чи коригування. На думку В. Кредісова, «правова база ринку багато в чому має бути створена наново. Одночасно потрібно створити відповідне інституційне забезпечення дотримання цих правил» [7, с. 97–98].

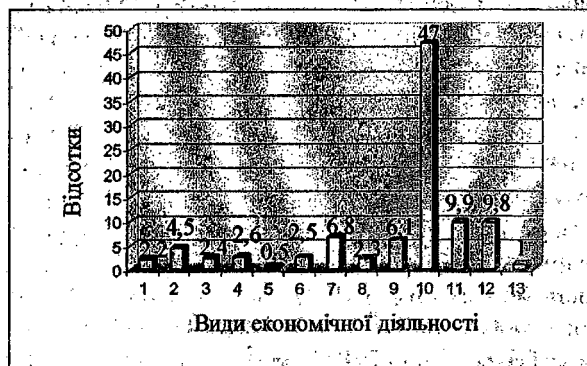
В. Мандибура звертає увагу на те, що унікальною на цей час є ситуація, коли новостворювана система ринкового регулювання, що зводиться на уламках зруйнованої «до основи» старої господарсько-правової системи, базується на своєрідній «декларативно-правовій порожнечі» ... у законодавчі акти, що мають регулювати економічні відносини, не закладаються (там, де це вкрай необхідно) в «конструкції», які повинні бути побудовані або на нормах приватного, або на нормах публічного права [9, с. 84].

На думку Г. К. Губерної, «життя не стоїть на місці. І, будемо чесними, дещо зроблено для того, щоб перехід до природної ринкової економіки був здійснений. По-перше, відбулося заперечення колишніх цінностей, і це заперечення освоєне більшістю населення країни і з трудом, але освоєється вищими ешелонами влади. По-друге, поступово створюються можливості вільної конкуренції й вибору ідей і методів їхньої реалізації. По-третє, складається багатокладна структура в економіці. По-четверте, розвивається робочий рух, що дозволяє бачити масштаб соціальних проблем і їхній зміст, оцінити їхню гостроту» [6, с. 96].

В умовах перехідної економіки держава повинна займатися не тільки розробкою і підтримкою ринкових «правил гри», а й виконувати суто економічні функції для потреб суспільного відтворення. Державне втручання в перехідній економіці зумовлено наявністю ринкових неспроможностей.

У перехідній економіці ринковий саморегулюючий механізм знаходиться ще на стадії формування й поки нездатний підтримувати належним чином стан рівноваги, тому роль держави має бути вищою.

Оцінити масштаби державного сектора економіки України досить важко, бо в національних статистичних щорічниках акціонерні товариства з різною часткою участі держави враховувалися у графі під назвою «колективна форма власності», а починаючи з 2006 р. зовсім не складається така таблиця. Це значно утруднює статистичне спостереження й аналіз інформації в цілому по держсектору. Аналізуючи наявні дані, розміри державної власності в економіці України невеликі (рис. 1).

1. Сільське господарство, мисливство та лісове господарство.	7. Транспорт і зв'язок.
2. Рибне господарство.	8. Фінансова діяльність.
3. Промисловість.	9. Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам.
4. Будівництво.	10. Державне управління.
5. Оптова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту.	11. Освіта.
6. Готелі і ресторани.	12. Охорона здоров'я та соціальна допомога.
	13. Колективні, громадські та особисті послуги.

Рис. 1. Питова вага державних підприємств за видами економічної діяльності у 2005 р. [10, с. 82]

Так, найбільша питова вага збереглася в державному управлінні, однак і тут вона складає менше 50 %. Збільшення числа комерційних навчальних закладів призвело до того, що в освіті розмір держсектора знизився до 9,9 %. В охороні здоров'я частка державного сектора складає 9,8 %. Процеси приватизації, що відбуваються, призвели до того, що на транспорті та у зв'язку держсектор займає менше 7 %. Частка держпідприємств у здійсненні операцій з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам складає 6,1 %, у рибному господарстві — 4,5 %. Питова вага держсектора у будівництві складає 2,6 %. Процеси приватизації та роздержавлення призвели до того, що позиції державного сектора в промисловості України значно ослабли. Їх питова вага у 2005 р. складала 2,4 %. Питова вага підприємств сільськогосподарства, мисливства та лісового господарства теж невелика — 2,2 %.

Ми підтримуємо твердження В. Кредісова, що «ринкова система не здатна самостійно, без втручання зовні вирішити всі проблеми забезпечення потреб суспільства в необхідних йому товарах і послугах. Держава повинна підключатися лише там, де виявляються ... неспроможності ринкового механізму» [7, с.111]. Економіка країн у перехідному періоді наштовхнулася на такі досить дивні і непередбачені *парадокси ринкового регулювання*.

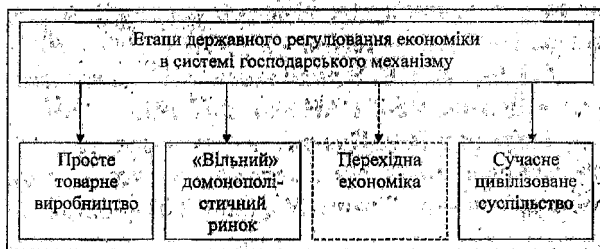
У багатьох з цих країн тепер панують кримінальна ринкова економіка і кримінальний бізнес. І. Лукинов звертає увагу на те, що «збагатилися і збагачуються тут переважно ті соціальні прошарки так званих «бізнесменів», які навчилися крадіжкам, хабарництву, протиправному захопленню і розподілу між собою багатства, що надбано суспільною працею попередніх поколінь, спекуляцією національними ресурсами, грішми і цінними паперами... Національна валюта працює на економіку розвинених країн. Парадокс, але факт. Збідніла Україна, знаходячись в гострокризисовому стані, виступає фінансовим донором економічно міцних держав» [2].

Характерними особливостями регулюючого механізму сучасної епохи є прояви не тільки ринкових, а й зовсім інших регуляторів, ніж це було за часів панування виключно вільної ринкової конкуренції з дією «невидимої руки». В умовах бурхливого науково-технічного прогресу «невидимий» ринковий регулятор значною мірою втратив свою вирішальну роль. Державний вплив на соціально-економічний розвиток країн з сучасною ринковою економікою має вирішальне значення, а «невидимі» ринкові регулятори далекого минулого трансформувалися в якісно новий механізм свідомого сучасного управління — наукового менеджменту.

Для того, щоб перехід до ринку відбувся з мінімальними втратами для людей й економіки, ще не мало потрібно зробити. Г. К. Губерна звертає увагу, що для цього треба: «Перше. Потрібна сильна державна влада, здатна не тільки видавати закони, але й виконувати їх самої й забезпечувати їхнє виконання у всіх ланках суспільного організму. Друге. Потрібні професійні керівники як для державного управління, так і для керування підприємствами, організаціями. Їх у нас ще дуже мало. Третє. Потрібний механізм виконання законів з розвинутою, розгалуженою мережею дійсно незалежного судочинства. Та й саме демократичне законодавство й законотворчість поки на стадії становлення. Четверте. Потрібна ясна, зрозуміла кожному мета переходу до ринкової економіки, сформульована державою, оскільки для людини в черзі або для зuboжлого в них не міститься очевидності того, що «ринок нам допоможе» [6, с. 96–97].

Незалежно від ступеня розвитку ринкових відносин державне регулювання буде їх невід'ємним елементом.

Вищенаведений аналіз свідчить про необхідність внесення змін до класифікації етапів державного регулювання економіки з виділенням її самостійного етапу — «перехідна економіка» (рис. 2).

—> існуючий етап
 - - - -> пропонується до виділення

Рис. 2. Класифікація етапів державного регулювання економіки

Висновки

На підставі вищенаведеного аналізу можна зробити висновок, що розміри державної власності в економіці України невеликі. У перехідній економіці відбувається обопільне пристосування механізмів реалізації економічних інтересів державного регулювання та ринкового самоуправління. Ринкова система не здатна самостійно, без втручання зовні вирішити всі проблеми забезпечення потреб суспільства в необхідних йому товарах і послугах. Держава повинна підключатися лише там, де виявляються неспроможності ринкового механізму.

У процесі дослідження було внесено наступні пропозиції:

1. Виділити у класифікації етапів державного регулювання економіки в системі господарського механізму новий етап — перехідна економіка.
2. Рекомендувати Державному комітету статистики України в національних статистичних щорічниках формувати статистичну інформацію про кількість об'єктів ЄДРПОУ за видами економічної діяльності й формами власності, що значно полегшить статистичне спостереження й управління державним сектором економіки.

Література

1. Дмитриченко Л. И. Государственное регулирование экономики: методология и теория: Монография. — Донецк: Изд-во «УкрНТЭК», 2001. — 329 с.
2. Лукинов І. І. Економічні трансформації наприкінці 20 сторіччя / НАН України. Інститут економіки. — К., 1997. — 456 с. // www.vuzlib.net/lukinov/index.htm
3. Камішанська М. О. Державна власність на сучасному етапі розвитку економіки України: Монографія / НАН України. Інститут економіки промисловості. — Донецьк, 2003. — 144 с.

4. Студенцов В. Б. Государственное предпринимательство: теория и практика / В. Б. Студенцов // Общество и экономика. — 1997. — № 3—4. — С. 26—27.

5. Мочерний С. В. Моделі ринкової і змішаної економіки та їх еволюція // Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (проблеми дослідження та викладання): Матеріали міжнар. наук.-метод. конф., 26—27 квітня 2000 р. — К.: КНЕУ, 2000. — 304 с.

6. Губерная Г. К. Рынок: новые условия управления. — Донецк: ИЭП НАН Украины, 1995. — 110 с.

7. Кредисов В. А. Підприємництво — вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою: Монографія. — К.: Знання України, 2003. — 327 с.

8. Оболенський О. Ю. Організаційний механізм регулювання економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економіки» / О. Ю. Оболенський. — Донецьк, 2001. — 33 с.

9. Мандибура В. О. Тінюва економіка як об'єкт системного наукового дослідження. — К., 1998. — 256 с.

10. Статистичний щорічник України за 2005 р. / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка. — К.: Консультант, 2006. — 574 с.

Подано до редакції 30.07.2008 р.

УДК 336.71.061

А.М. Харченко,
аспірант

Черкаського банківського інституту
Університету банківської справи НБУ

РОЗДРІБНЕ БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ: СУТНІСТЬ І ВАЖЛИВІСТЬ ВИДІЛЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Однією зі складових до формування розвиненої ринкової економіки України є розвиток і вдосконалення банківського кредитування. Адже банківське кредитування є невід'ємною складовою і важливою передумовою збалансованого функціонування економіки, що впливає на ефективність суспільного виробництва та добробут громадян держави. Тому нормальне функціонування кредитних відносин в економічно обґрунтованих межах передбачає збереження рівноваги між наявними в суспільстві тимчасово вільними коштами та обсягами ресурсів, які перерозподіляються за допомогою кредиту.

В сучасних умовах комерційним банкам України для підтримання конкурентних переваг на ринку фінансово-кредитних послуг необхідно постійно освоювати і вдосконалювати банківські продукти та робити якісні зміни в механізмі банківського кредитування. Адже діяльність банківської системи України відбувається в динамічному середовищі, тому комерційні банки просто змушені керуватися тими умовами, які формуються на світових ринках товарів і послуг [1].

В останні два роки комерційні банки перейшли до нового виду ведення фінансово-кредитної діяльності на банківському ринку України. Поле діяльності комерційних банків було поділено на макросередовище і мікро середовище в залежності від сфер

надання послуг і проведення операцій. В результаті, діяльність, яка пов'язана з макросередовищем, створює «корпоративний банківський бізнес», а діяльність, яка пов'язана з мікросередовищем, формує «роздрібний банківський бізнес» (рис. 1).

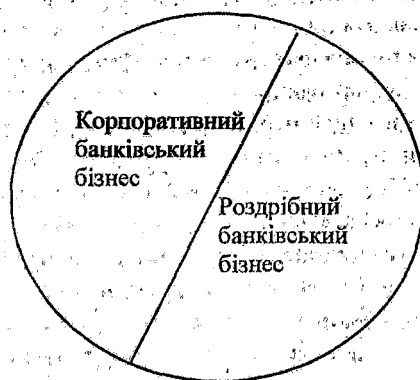

Рис. 1. Сфери діяльності банків на ринку банківських послуг

Західними банками таке розмежування сфер діяльності проведено давно задля здійснення детального аналізу діяльності банку та виявлення нових шляхів для покращення роботи в тому чи іншому секторі в залежності від загальноекономічних тенденцій у країні та у світі. Також за допомогою цих

© А.М. Харченко, 2008